

Az energetikai átmenet és ennek regionális összefüggései

A francia politikai élet egyik jelentős hangsúlyt kapó történése az energetikai átmenet és az ezzel kapcsolatos társadalmi vita. A jelenlegi kormányzat még az elődjénél is ambiciózusabb célokat tűzött ki maga elé a környezetvédelem és a klímaváltozás elleni küzdelem terén, ez azonban csak nagyon komoly társadalmi szerep- és felelősségvállalás mellett lehet sikeres. Ennek magyarázata, hogy alapvetően át kell alakítani az egyének energiafogyasztási szokásait, meg kell változtatni az ezzel kapcsolatos mentalitást, ugyanis az energiafogyasztás érdemi csökkentése nélkül a kívánt célok semmiképpen sem érhetők el, különösen akkor, ha valóban csökkenteni akarják a nukleáris energia részarányát az energiamixben. A sikeres szemléletváltásban komoly szerepe lehet a különböző területi szintű önkormányzatoknak és közösségeknek, akik a lokális körülményekhez legjobban adaptálható elképzelésekkel járulhatnak ehhez hozzá. Az általuk végzett szervező, koordináló munka értéke annál nagyobb, minél kevesebb anyagi forrás áll rendelkezésre ahhoz, hogy az energetikai átmenettel összefüggésben jelentkező költségeket fedezni lehessen. Az elhangzottak kapcsán meg kell jegyezni, hogy szóba került az élelmiszer-pazarlás problematikája is, ami nyilvánvalóan közvetett módon az energetikai átmenet sikerére is hatással van, közvetlenül pedig nagyon komoly szociális kérdéseket vet föl.

Az [IDDRI](#) szervezésében került sor október 30-án arra a kollokviumra, ami az energetikai átmenetről folyó jelenlegi társadalmi vita apropóján arra kereste a választ, milyen kihívásai, tétjei vannak az energetikai átmenetnek és a mértékletes energia-használatnak a régiók szintjén, milyen szereplői lehetnek ennek a folyamatnak? Ahogy Laurence Tubiana (igazgató, [Chaire Développement durable - Sciences Po/IDDRI](#)) bevezetőjében fogalmazott, az energetikai átmenet és a francia társadalom fejlődése egymással szervesen összefüggő folyamatok, ugyanakkor az eredetileg január elsejétől a tehergépjárművekre kivetni tervezett új környezetvédelmi adó ('écotaxe'¹) kapcsán törtétek mutatják legjobban, hogy nem lehet mindent Párizsból eldönteni, mivel onnan lehet legkevésbé fölmérni, milyen hatással is járhatnak az egyes döntések a helyi viszonyokra. A jelenlegi vitában azonban úgy tűnik, a mértékletes energiahasználat (*sobriété*) nem kap kellő hangsúlyt, sőt igazából nem is láthatók ezen a területen érdemi megoldási lehetőségek, mivel a felek véleménye jelentősen különbözik ezen a téren. A lehetséges kiutat három kerekasztal-beszélgetésen keresztül próbálták vázolni, a levezetők Laurence Tubiana és Michel Colombier (*az IDDRI tudományos igazgatója, az energetikai átmenetről szóló országos konzultációt koordináló szakértői csoport tagja*) voltak.

Colombier bevezetőjében azt hangsúlyozta, hogy a kérdést nem lehet csak az egyének szintjén megoldani, mert ugyan tagadhatatlanul változnak az egyéni szokások a társadalom és a gazdaság fejlődésével, ám adott földrajti/társadalmi környezetben nagyon gyakran tapasztalhatók olyan kényszerhelyzetek, amikor az egyének mozgástere több mint korlátozott. Ezért a mértékletes energia-használat előmozdításához szükség van egy második szintre is, ez pedig a közösség szintje, ahol a technikaival párhuzamosan olyan szociális innovációkat lehet megvalósítani, amik segítségével nem csak a városi környezetben lehet érdemi előrelépést remélni.

Az első kerekasztal **az energetikai átmenet, a mértékletes energia-használat témakörét a kutatás szemüvegén keresztül** vizsgálta, kitekintve többek között a lakáspiacra és az agráriumra és élelmiszer-iparra, valamint az egyes rendszerekben működésében rejlő megtakarítási lehetőségekre. Megpróbált választ adni, miként lehet a mértékletes energiahasználat és a kereskedelmi lehetőségek közötti feszültségeket oldani, milyen kapcsolat van

az innováció és a mértékletes energia-használat között? A vita moderátora **Didier Pourquery** (főszerkesztő, Le Monde) volt, partnerei:

- **Philippe Baret** (agrármérnök, [Université catholique de Louvain](#))
- **Gaëtan Brisepierre**, energetikai, környezetvédelmi és lakásügyi kérdésekre szakosodott szociológus és
- **Damien Demailly**, a *Nouvelle Prospérité* program vezetője ([Iddri](#)) voltak.

Philippe Baret szerint a mezőgazdaság egyszerre számos külső és belső tényező egymásra hatásától függ, ezeket kell valamilyen formában kezelni ahhoz, hogy érdemi csökkenést el lehessen érni az energia fölhasználásban. Hozzátette, a mezőgazdasági tevékenység az elmúlt száz évben változott meg nagyon jelentősen, mivel ekkortól lehet arról beszélni, hogy az évezredek alatt kialakult termelési rendszereket alapvetően átalakította a műtrágyák, növényvédő szerek használata és a gépesítés. **A jövő mezőgazdaságának ezzel a huszadik századi, monokultúrára alapozott intenzív, az egyetlen célnak a minél magasabb terméshozamokat tartó mezőgazdasággal kell szakítania, mivel ez nem felel meg többé a jövő kihívásainak.** Véleménye szerint nagyon nehéz lesz a mezőgazdaság ökológiai hatékonysága mellett annak ökonómiai hatékonyságát is növelni, és el kell fogadni, hogy esetlegesen hozamcsökkenések is lehetnek. Utalt az [INRA](#) és a [CIRAD](#) által készített [Agrimonde-előrejelzés](#)ⁱⁱ-re, amiben riasztó számok vannak arra nézve, milyen mértékben kellene az elkövetkezendő évtizedekben növelni a mezőgazdaság termelésének volumenét különösen akkor, ha a húsfogyasztást nem lehet visszafogni. Véleménye szerint az átmenet csak akkor lehet sikeres, akkor fogható vissza a külső, részben nem megújuló erőforrásoktól való függés, ha a termelést nem parcellák vagy táblák, hanem komplex termelési rendszerekben nézzük, erre példának több afrikai, hagyományos termelési rendszert hozott példának. *(Ez összecseng az ARTE csatornán 2012. október 16-én este fő műsoridőben sugározott, „a jövő aratásai” (les moissons du futur) című dokumentumfilm mondanivalójával, ami az intenzív – és a természeti erőforrásokat kimerítő – mezőgazdaságnak kívánt néhány alternatívát mutatni. Egyben cáfolta azokat az állításokat, miszerint a hagyományos agronómiai rendszerek és/vagy a bio alkalmazása mintegy felével vetné vissza a megtermelt mennyiséget és éhínségbe döntené a Földetⁱⁱⁱ.)* Aláhúzta, hihetetlen erőforrásokat mozgósítunk a kutatásra, ami egyértelműen jó dolog, de késznek kell lenni az új eljárások alkalmazásával együtt járó kockázatra és az ezek nyomán esetlegesen bekövetkező kudarcokra is, mivel ezekből is lehet tanulni.

Egyetért azzal, hogy **valójában nem a francia és az uniós mezőgazdaság föladata, hogy élelemmel ellássa a fejlődő országok lakosságát élelmiszerral**, de tudomásul kell venni, hogy a jelenlegi termelési és kereskedelmi rendszer mellett Afrika igenis rá van utalva az élelmiszer-importra. Arra kell hosszú távon törekedni, hogy ezek az országok képesek legyenek saját szükségleteiket minél nagyobb mértékben megtermelni, csak ezen keresztül lehet helyben az éhezést és a szegénységet csökkenteni.

Gaëtan Brisepierre arra helyezte a hangsúlyt, hogy a remélt megtakarításokat nagyon sok esetben lényegesen csökkenti vagy közömbösíti az energia-hatékonyságot javító, az energia-fölhasználást csökkentő intézkedésekkel párhuzamosan jelen lévő indokolatlan túlfogyasztás, ami például a lakáspiacra, a háztartási gépekre vagy a személygépkocsikra egyaránt igaz. Kifejtette, az épületek energia-fölhasználása csupán jogszabályokkal nem csökkenthető, mivel az azok használatával kapcsolatos gyakorlat *(ami az esetek zömében az épület szerkezeti kialakításával is nagyon szorosan összefügg)* sokszor pontosan ez ellen hat. Ezért elengedhetetlen, hogy az érintett szereplők, használók között olyan szoros és újszerű kapcsolat-rendszer alakuljon ki és működjön, amin keresztül valóban érdemi előrelépést lehet megvalósítani.

Damien Demailly arra igyekezett rávilágítani, hogy a túlfogyasztás, az indokolatlan vásárlások mértéke (és ezen keresztül az erőforrások pazarlása) nagyon nagy mértékben csökkenthető a megosztáson alapuló gazdasággal (*économie de partage*). Ennek nagyon leegyszerűsítve az a lényege, hogy az egyének közösen használnak bizonyos javakat ahelyett, hogy mindenki megvenné ugyanazt – legyen szó pl. járműről, szerszámról, egyéb használati tárgyról. Ennek számtalan megnyilvánulási formája lehet, a közösségi használatú, magáncégek vagy PPP-rendszer által üzleti alapon működtetett kerékpároktól, elektromos gépkocsiktól (pl. Auto'lib) az egyének közötti, szívésségen vagy költségmegosztáson alapuló megosztásig. Hangsúlyozta, az *économie de partage* megjelenése és térnyerése nagyon komoly megoldandó gazdasági és társadalmi kérdéseket is fölvet (a taxisok például tisztességtelen versenyt láthatnak a személygépkocsik közös használatában), amiket a jövő érdekében meg kell oldani.

A második kerekasztal arra próbált rámutatni, **milyen helyi kezdeményezésekkel lehet előmozdítani az energetikai átmenetet és a felelős energia-használatot**. A vitát **Andréas Rudinger**, az IDDRI klíma- és energia-politikával foglalkozó kutatója vezette, partnerei:

- **Jean-Luc Daubaire**, Rennes város energetikai, urbanizációs és környezetvédelmi kérdésekért felelős polgármester-helyettese,
- **Michel Leclercq**, az [Éoliennes en Pays de Vilaine](#) egyesület alelnöke, a [SAS Begawatts](#) cég egyik alapító tagja, az országos [Energie Partagée](#) mozgalom tagja,
- **Jean-Philippe Puig**, a Sofiprotéol^{IV} főigazgatója,
- **Joe Spiegel**, az *agglomération Mulhousienne* elnöke

voltak.

Joe Spiegel szerint a legnagyobb probléma Franciaországban az, hogy a skandináv országokkal ellentétben képtelenek kihasználni azokat a lehetőségeket, amiket a demokratikus berendezkedés ad a kezükbe. A mulhouse-i agglomerációban, ha úgy tetszik ennek cáfolására indították azt a regionális „Le Plan Climat” programot, aminek mottója a „*je fais, tu fais, nous faisons*”, azaz „*én csinálom, te csinálod, mi csináljuk*”. **Jean-Philippe Puig** meglátása az, hogy az 1983-ban létrehozott [Sofiprotéol](#) nem jutott volna oda, ahol ma tart, ha nem lett volna mögötte a termelők és földelgözők nagyon szoros együttműködése, amivel számos helyi kezdeményezést is meg lehetett valósítani, elsősorban a biomassza, mint megújuló erőforrás minél hatékonyabb használata terén. **Michel Leclercq** szerint a legfontosabb az, hogy az elért megtakarításokat más területen ne pazaroljuk el, mert így semmit nem ér a befektetett pénz, erőfeszítés. Ők ebben a szellemben tudták létrehozni azt a speciális részvénytársasági formában (*SAS Bégawatts – société anonyme simplifiée, azaz egyszerűsített részvénytársaság*) működő, civilek alkotta vállalkozást, aminek célja a Béganne szélerőmű-park létrehozása volt. A tagok a céget összesen 2,7 millió euró tőkével hozták létre, a működés szövetkezeti jellegű, a nyereséget helyi szinten osztják vissza, az energiatermeléssel párhuzamosan pedig igyekeznek érdemi tapasztalat-átadást is megvalósítani mindazon közösségek számára, amik hozzájuk hasonló terveket szeretnének megvalósítani (*Énergie partagée – l’investissement citoyen*). **Jean-Luc Daubaire** szerint az energetikai átmenet elkerülhetetlen, megvalósításához szemléletbeli és magatartásbeli változtatásokra van szükség. Elengedhetetlen a városi életforma átalakítása, a város és a vidék nagyon szoros együttműködése, a megújuló erőforrások használata (metanizáció!), a horizontális együttműködésekben való gondolkodás és működés, a „*holnap városa*” koncepciójának megalkotása és megvalósítása. Mindez azonban utópia marad, ha nincs meg hozzá megfelelő politikai akarat és támogatás.

A hallgatósággal folytatott vita bizonyos indulatokat is vett, amikor a nukleáris energia kérdése került szóba - **Jean-Luc Daubaire** ezt teljesen idejétműltnak, a XXI. század

igényeihez alkalmatlannak minősítette, az egyik hozzászóló erre válaszolva kifejtette, szerinte a nukleáris energiát ellenzők nagyon sokakat tévhittekbe vittek.

A harmadik kerekasztal arra kereste a választ, **milyen politikai támogatás szükséges ahhoz, hogy a helyi közösségek energetikai átmenettel kapcsolatos kezdeményezései sikeresek legyenek?** Elegendő-e a mostani jogszabályi keret, szükség van-e változtatásokra, milyen fiskális kedvezményekkel lehet az ügyet előrevinni? Hozzájárulhat-e az energetikai átmenet és a mértékletes energia-használat a társadalmi egyenlőtlenségek (*inégalité sociales*) elleni küzdelemhez? A vita levezetője **Michel Colombier**, az IDDRI tudományos igazgatója volt, partnerei:

- **Nicolas Garnier**, az Amorce igazgatója,
- **Gérard Magnin**, az [EnergyCities](#) hálózat alapítója és igazgatója
- **Majdouline Sbad'**, Nord-Pas de Calais régió közgyűlésének alelnöke,
- **Gaël Virlovet**, a France Nature Environnement ([FNE](#)) militáns környezetvédő szervezet vezetőségi tagja (és a [CESE](#)^v tagja) voltak.

Gérard Magnin meglátása szerint az egyik legfontosabb terület a meglévő infrastruktúra minél hatékonyabb és eredményesebb kihasználása annak érdekében, hogy ne kelljen jelentős költségekkel újabb és újabb infrastrukturális elemeket létesíteni. (*Szemléletes példának, amivel a mentalitásbeli változásokat is érzékeltette, azt a freiburgi templomot hozta, amit egyszerre használnak a reformátusok és a katolikusok.*) A másik lehetőség a jelenleg semmibe vesző energia megtartása, fölhasználása – számításaik szerint csak Dunkerque-ben 800 MW-nyi hőenergia megy a semmibe ahelyett, hogy hasznosulna. Megjegyezte, a francia, történelmileg nagyon erősen központosított államszervezet és az ehhez alkalmazkodott gondolkodás sajnálatos módon komoly hátrányt jelent az innovatív gondolkodásban, mivel ehhez arra van szükség, hogy a különböző szintű helyi közösségek minél nagyobb intellektuális és szabályozási szabadságot élvezzenek. **Majdouline Sbad'** emlékeztetett arra, hogy a régió ipari múltjából kifolyóan többszörösen is hátrányos helyzetű annak ellenére, hogy az ipar az elmúlt évtizedekben jelentős leépülésen ment keresztül ennek minden negatív szociális következményével együtt. Itt a legnagyobb a környezetszennyezés, a legrosszabbak a népegészségügyi mutatók, a legtöbb föl hagyott ipari terület, a legnagyobb a szegénységi küszöb alatt élők aránya, ezen túlmenően negatív a régió kereskedelmi mérlege is, többek között energiából sem termeli meg saját szükségleteit, ahogy az átlagnál alacsonyabb a megújuló aránya is a helyi energiamixben. A regionális önkormányzat ebből kísérel meg előnyt kovácsolni azzal, hogy megpróbálja megmutatni, noha a régió iskolapéldája annak, mit nem szabad az ökológia terén tenni, igenis ki lehet törni ebből a helyzetből, ehhez azonban a társadalmi struktúra és gondolkodás mélyreható átalakítására is szükség van. Az energetika és az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentése terén az országos sarokszámoknál sokkal nagyratörőbb célokat tűztek ki maguk elé és mindent megtesznek annak érdekében, hogy a lakosság ebben érdemi partner legyen. Reményeik szerint az, hogy a FEADER források fölhasználásáról a jövőben a régió dönthet, komoly segítséget fog jelenteni, de magától értetődően igyekeznek kihasználni minden lehetséges forrást és jogszabályok adta egyéb lehetőséget. Elengedhetetlen a társadalmi innováció, különösen egy olyan társadalmi környezetben, ahol az átlagnál sokkal nagyobb a szociális szempontból hátrányos, sőt halmozottan hátrányos lakosság aránya – azaz el kell például kerülni az olyan helyzeteket, amikor egy energetikai mélyszegénységben élő lakótelep mellett akar valaki ökonegyedet építeni. **Gaël Virlovet** szerint a helyi szintű, hosszú távú ökológiai gondolkodás és a megfelelő és ösztönző finanszírozási rendszer elengedhetetlen, ha ez biztosított, olyan sikeres programokat lehet megvalósítani, mint például a villamos-közlekedés reneszánsza vagy a kölcsönbiciklik rendszerének terjedése országszerte. **Nicolas Garnier** azt emelte ki, hogy egy olyan stratégiára van szükség, mint az 1946-os energetikai, ami azt tűzte ki célul, hogy a

franciák olcsó és nagy mennyiségű energiához jussanak – ennek alapja a mai napig nem más, mint a francia reaktorpark. A hatalmas különbség azonban az 1946-hoz képest, hogy most az energetikai átmenetről egy társadalmi konszenzussal kell dönten, olyan rendszert kell kialakítani, ahol a helyi közösségek kivétel nélkül megtalálják a saját szerepüket, lehetőségeiket és kötelezettségeiket. A közös nemzeti célt elsősorban a régiók szintjén kell megvalósítani olyan formában, hogy a régiós szint ne ütközzön a megyék, a járások vagy éppen a települési szövetségek szintjével, hanem azokkal összhangban legyen, de biztosított legyen az irányító szerepe. Ennek elrettentő példái az egyes klíma-környezet akciótervek (*plan climat-energie territorial*, PCET), amiket szinte minden lehetséges szinten kidolgoztak, de nagyon sokszor anélkül, hogy az egyes szintek között a koherencia biztosított lett volna. Az energetikai átmenet szempontjából hatalmas gondolkodásbeli változásra van szükség, ugyanis jelen pillanatban a francia gazdaságban (és politikában) sokkal többen érdekeltek abban, hogy az egyes fogyasztó több, és ne kevesebb energiát fogyasszon, élen magával a francia állammal. Ugyanis a költségvetés pillanatnyilag éves szinten csak az állami többségi tulajdonú áramszolgáltatótól, az EDF-től két milliárd eurónyi osztalékot kap, de ugyanez igaz a gázszállításra vagy villamos energia továbbításra is – azaz szerinte hosszú távon érdemes lenne ezeket az államtól minél jobban elválasztani (de **nem** mondta azt, hogy privatizálni kellene!) Az állami költségvetési és környezetvédelmi politika teljes inkoherenciáját mutatja szerinte, hogy miközben január elsejétől a központi költségvetés „zöldítéseként” megjelenő szénkomponens^{vi} (*contribution Climat-énergie, CCE*) az üzemanyagok árát valamelyest növelni fogja, a tömegközlekedés ÁFA-ját három százalékponttal fogják növelni. Megjegyezte, a területi önkormányzatok, közösségek szerepe nagyon fontos a jövő és így az energetikai átmenet szempontjából, mivel különösebb jogszabályi változtatások nélkül is jelentős mozgásterük van az egyes kezdeményezések kidolgozása és megvalósítása terén. A kérdések és válaszok sorában az FNSEA képviselője, maga is gazdálkodó föl hívta a figyelmet arra, hogy az étel-miszer-pazarlásra keresztül hatalmas erőforrások mennek veszendőbe, ennek csökkentése az energetikai átmenet sikerét is növelhetné. Emlékeztetett arra, hogy annak idején a kintinokban keletkező moslékot a sertéshizlalásban föl lehetett használni – napjainkban ez komoly költséggel és energiával megsemmisítendő veszélyes hulladék.

Az IDDRI (Institut du développement durable et des relations internationales, a *fönntartáhtó fejlődés és a nemzetközi kapcsolatok kutatóintézete*) párizsi székhelyű kutatóintézet, célja többek között a fönntartható fejlődéssel, ezen belül is elsősorban a klímaváltozással és a biológiai sokféleség eróziójával kapcsolatos analízisek készítése, vitafórumok, konferenciák szervezése. Munkája során megkülönböztetett figyelmet fordít a fejlődő országokkal való konzultációra, együttműködésre, valamint arra, hogy az akadémiai, a költségvetési, a civil és a vállalati szféra közötti párbeszéd minél eredményesebb legyen. Az IDDRI igyekszik munkáját transzverzális módon strukturálni, mindezt öt fő témakör köré fölépítve, ezek: kormányzás, klíma, biológiai sokféleség, városi környezet és mezőgazdaság. (www.iddri.org)

Somogyi Norbert, Párizs

ⁱ Ebben az esetben valójában 'taxe poids lourds'-ról van szó, nem pedig a szó klasszikus értelmében vett öko-adóról ('écotaxe'), bevezetéséről a Décret n° 2013-618 du 11 juillet 2013 relatif à la définition des véhicules assujettis à la taxe sur les véhicules de transport de marchandises NOR: TRAT1307103D rendelkezik.

ⁱⁱ *Agricultures et alimentations du monde en 2050*

ⁱⁱⁱ V.ö. többek között 1865/PAR/2012 és 332/PAR/2013

^{iv} A Sofiprotéol, mint az olaj- és fehérjenövény-termelők „bankja” Franciaországban 100 ezer növénytermelőt és 175 ezer állattartót képvisel, ilyen háttérrel valósít meg egyre jelentősebb befektetéseket már Afrikában is, legyen szó vetőmag- és takarmányüzemekről, bio-üzemanyag gyártásáról vagy növényi biomasszára alapozott vegyiparról, illetve vágóhidakról és húsfeldolgozókról. A Sofiprotéol égisze alatt kialakult vállalatcsoport 7,3 milliárd eurós bevételének 26%-a származik külföldről, 8400 alkalmazottjának 35%-a dolgozik Franciaországon kívül (4100 kötődik a növénytermesztéshez, 4200 az állattenyésztéshez). Afrikában jelen vannak Marokkóban, Algériában, Tunéziában és Szenegálban, Ázsiában pedig Malajziában. Európában Szerbia, Románia,

Spanyolország, Olaszország, Törökország, Lengyelország, Dánia, Ausztria, Csehország, Belgium, Norvégia – valamint az USA-ban.

^v Conseil économique, sociale et environnementale – gazdasági, társadalmi és környezetvédelmi társadalmi érdekegyeztető tanács

^{vi} A CCE, mint új adónem mértéke 2014-ben még csak 7 euró lesz minden tonna széndioxid-emisszió után, 2015-ben már 14,5 €/t, 2016-ra pedig már 22 €/t lesz a fizetendő összeg. Az üzemanyagok és háztartási tüzelőolaj ebből jövőre még egy kompenzációs mechanizmusnak köszönhetően kimaradnak, noha a zöldek ezt ellenezték, 2015-ben viszont már 0,2 €/l lesz a gázolaj, 0,17 €/l pedig a benzin után fizetendő összeg. A tervek szerint a CCE már jövőre 340 millió eurós bevételt jelent az államkasszájának, 2016-ra viszont már 4 milliárd eurót remélnek tőle, amiből 3 milliárdot a versenyképességi és munkahely-teremtési adóhitelre ([crédit d'impôt compétitivité emploi](#), CICE) fordítanak és csupán egy milliárd jut az energetikai átmenet támogatására. *(A nehéz fűtőolajat és szén használó iparvállalatok már most az uniós széndioxid-kvóta rendszer szerint fizetnek, így rájuk a CCE nem vonatkozik.)*